

SWV VVV

Afdeling Coevorden/Hardenberg

2019-2023

Beleidsplan Manifesto

Inhoudsopgave

1. Ontwikkeling beleidsplan	2
1.1 Doelstelling algemeen	2
1.2 Doelstelling voor de komende vier jaar	3
1.3 Hoe bereiken we ons doel	4
2. Visie op hoogbegaafdheid	4
2.1 Visie	4
2.2 Uitgangspunt	5
3. Signaleren en diagnosticeren	6
3.1 Signaleringsmethoden bij binnenkomst	6
3.2 Signaleren van onderpresteerders	7
3.3 Diagnostiek van begaafde leerlingen	7
4. Het jonge kind	8
4.1 De (hoog)begaafde kleuter	8
4.2 Zijnskenmerken	8
4.3 Hoe herken ik de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong?	8
5. Manifesto	9
5.1 Het bepalen van de doelgroep	9
5.2 Aanbod in de lessen	9
5.3 Manifestoleerkrachten	10
6. Werkgroep Excellente leerlingen	11
6.1 Jaarplanning	11
6.2 Hoe bereiken we ons doel	12

Bijlage 1 – Onderpresteerders

Bijlage 2 – Profielen van (hoog)begaafde leerlingen

Bijlage 3 – Versnellen /Compacten en verrijken

Bijlage 4 - Het (hoog)begaafde kind en zijn denkprocessen

Bijlage 5 - Wat nemen we waar bij (hoog)begaafde kinderen

Bijlage 6 - Verschil tussen intelligente en (hoog)begaafde leerlingen

Bijlage 7 - Zwakke kanten – sterke kanten

Bijlage 8 - Tips wel doen – niet doen

Bijlage 9 - Sociaal emotionele ontwikkeling

1. Ontwikkeling beleidsplan

Dit beleidsplan is een onderdeel van beleid op totale talentontwikkeling dat de komende jaren een grotere rol binnen ons onderwijs zal gaan spelen. Onderwijs is er niet alleen maar om kennis over te dragen. Onderwijs heeft een brede vormingsdoelstelling en moet het denkvermogen van de nieuwe generatie tot ontplooiing brengen.

Talentontwikkeling is iemands talenten zichtbaar maken en die persoon kansen bieden om die talenten te ontplooiën zover als hij kan of wil. Daarbinnen zijn drie invullingen te onderscheiden:

1. Presteren naar vermogen – cognitieve domein
2. Veelzijdige ontwikkeling – niet-cognitieve domein - Kunst en cultuur, sport en beweging
3. Je talent ontdekken – zelfontdekking/zelfinzicht/zelfreflectie

Talent openbaart zich soms al vroeg als een ontwikkelingsvoorsprong op leeftijdsgenoten.

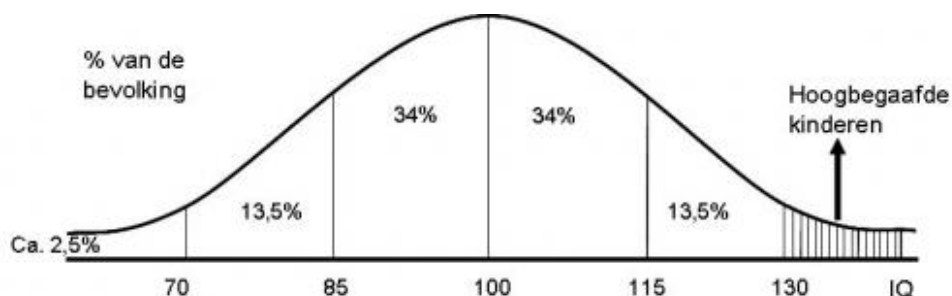
In dit beleidsplan wordt beschreven hoe we binnen de afdeling Coevorden/Hardenberg van SWV Veld, Vaart en Vecht tegemoet willen komen aan de behoeften van de kinderen die uitblinken in het cognitieve domein.

(Hoog)begaafde kinderen worden, binnen de basisscholen van onze afdeling serieus genomen. Steeds meer leerkrachten, IB-ers en directeuren zijn zich hiervan bewust.

De werkgroep “excellente leerlingen” en de leerkrachten van de Manifestogroepen werken samen om onderwijs op maat te realiseren voor deze kinderen.

Vroeger werd vaak gedacht dat (hoog)begaafde kinderen ‘er wel vanzelf zouden komen’. Het tegendeel blijkt waar. (Brunia, 2007; Van Gerven, 2008, 2009). Het is dan ook belangrijk om dit potentieel de mogelijkheid te bieden tot ontplooiing.

Op onze scholen staat het kind centraal, het kind is uniek en mag zichzelf zijn. Dit geldt uiteraard ook voor (hoog)begaafde kinderen. Om hen te leren leren, om hen te leren zichzelf te zijn en om hen te helpen zichzelf te ontplooiën, is dit beleidsplan geschreven.

Figuur 1. De Gauss-kromme: normaalverdeling van intelligentie

1. Doelstelling Manifesto algemeen

Wij willen als afdeling Hardenberg/Coevorden een goed ontwikkelklimaat bieden voor intelligente en meer- en (hoog) begaafde leerlingen. Dit doen we door:

- Een goede plek te bieden voor intelligente-, meer- en (hoog)begaafde leerlingen, op onderwijsinhoudelijk-, pedagogisch- en didactisch gebied. We maken iemands talenten zichtbaar en bieden het kind kansen om die talenten te ontplooiën zover als hij kan of wil.
- De wijze van signalering en diagnostisering zorgvuldig en transparant uit te voeren.
- Het aanbod van compacten, verrijken en verbreding op een planmatige manier te omschrijven, indien gewenst voor elke school afzonderlijk.

Dit kan op twee manieren: Individueel compacten of schoolbreed compacten voor een niveaugroep. Binnen het compacten en verrijken zijn twee niveaus:

1-ste leerlijn. 40% van de oefenstof wordt geschrapt. Dit is bedoeld voor begaafde leerlingen. Het verrijkingsmateriaal is vooral gericht op zelfstandig leren. Het is verdiepend, niet zozeer verbredend.

2-de leerlijn. 60% van de oefenstof wordt geschrapt. Dit is bedoeld voor hoogbegaafde leerlingen. Het verrijkingsmateriaal is ook gericht op zelfverantwoordelijk leren. Zowel verdiepend als verbredend.

1.1. Doelstelling voor de komende vier jaar (2019-2023)

- De visie van het SWV wordt door onze scholen en onze leerkrachten erkend als bovenschoolse visie die uitgerold moet worden binnen de eigen schoolteams. Dit kan verschillend zijn, de vorm kan verschillend, het tijdspad kan verschillend, maar de richting en doel zijn gelijk en helder.
- Er is een uniforme manier van signaleren en diagnosticeren en vastleggen binnen ons SWV. We volgen het SIDI 3 protocol.
- Alle scholen en leerkrachten zijn op de hoogte van de visie op hoogbegaafdheid en zien de koppeling naar eigen handelen in de klas. Ze erkennen de noodzaak tot een differentiatie (afgestemd aanbod) van (hoog)begaafde leerlingen.
- Door te werken met de Manifestogroepen raken de basisscholen meer en meer bekend en ervaren in het omgaan met de (hoog)begaafde leerlingen. De basisscholen ontwikkelen, met inzet van de Manifesto-leerkrachten, vaardigheden en kennis om op een goede manier onderwijs te bieden aan meer- en (hoog)begaafde kinderen, kortom: talentontwikkeling.
- Op de basisscholen binnen onze afdeling bieden we leerlingen de kans om hun talenten te ontplooiën zover als hij kan of wil.
- Manifesto en Breinstein (Arcade) gaan hun krachten bundelen, tijden op elkaar afstemmen en samenwerken.

Beleidsvoornemens:

- Op alle basisscholen van onze afdeling wordt de NSCCT ingezet om ons onderwijs te verbeteren. De relatie leervermogen en cognitieve opbrengsten brengt onze onderwijseffectiviteit nog beter in beeld en maakt onderpresteerders zichtbaar.
- De werkgroep Manifesto richt zich steeds meer op de brede talentontwikkeling op de basisscholen, waarbij de onderbouw de eerste twee jaren prioriteit heeft.
- Manifesto blijft bestaan zolang de basisscholen nog onvoldoende in staat zijn voor alle hoogbegaafde leerlingen een passend aanbod te realiseren. Hierin speelt ook mee dat de kinderen die Manifesto bezoeken daardoor in contact komen met gelijkgestemden.

- Elke schoolteam – of een clustering van schoolteams - binnen onze afdeling heeft over vier jaar een begaafdheidsspecialist.
- De begaafdheidsspecialisten ontmoeten elkaar twee keer per jaar in een netwerkbijeenkomst.
- Er wordt gewerkt met de leerlijnen hoogbegaafdheid die onderdeel uitmaken van Parnassys. Daarin kunnen de executieve functies opgenomen worden.
- Binnen het SWV leiden we specialisten op die leerkrachten en leerlingen zo nodig kunnen begeleiden bij de koppeling van begaafdenbeleid naar handelen in de klas.
- De executieve functies worden een wezenlijk onderdeel van het aanbod binnen de Manifestogroepen.
- De basisscholen binnen onze afdeling richten zich de komende jaren op talentontwikkeling.
- Manifesto en Breinstein gaan steeds meer samenwerken en komen tot een gezamenlijk aanbod.

1.2. Hoe bereiken we ons doel

- Het beleidsdocument (hoog)begaafdheid Manifesto, of een deel ervan, wordt jaarlijks besproken binnen de school, met de MR (zelfstandige scholen) of GMR (Fiers en Chrono).
- Op elke school is de IB-er SIDI 3-expert en zorgt ervoor dat al zijn / haar collega's op de hoogte zijn van het SIDI 3 protocol en er mee kunnen werken.
- De signalering wordt in ieder geval jaarlijks op alle scholen uitgevoerd.
- Elke basisschool heeft een eigen verrijkingsprogramma waarbij we uitgaan van compacten. Binnen de school zijn duidelijke afspraken v.w.b. het inzetten van dit materiaal.
- Begeleiding binnen de scholen door onze Manifesto leerkrachten is mogelijk. Zij krijgen een passende benoeming om dit uit te kunnen voeren.
- In de groepsplannen zijn verschillende niveaus herkenbaar. Meer begaafde leerlingen met lichte en zware verrijking (op eigen school) en leerlingen in Manifesto groepen.
- In de Manifesto groepen ligt het accent op niveau van zelfstandigheid, denkvaardigheid en leervaardigheid met als doel een volgend niveau van zelfwerkzaamheid te bereiken.
- De werkgroep Manifesto stuurt de zaken rond (hoog)begaafdheid aan. Zij zijn verantwoordelijk voor de plaatsing van leerlingen in de Manifesto groepen.
- Directie en IB-ers maken naast de aanmeldingsformulieren gebruik van een signaleringsformulier hoogbegaafdheid. De werkgroep heeft deze naar de scholen gezonden.
- Het bestuur van onze afdeling stimuleert en faciliteert de scholing op het gebied van (hoog)begaafdheidsspecialist binnen elk team.
- Binnen elk team wordt minimaal één van de onderbouwleerkrachten talentspecialist door de scholing "Kiene kleuters in de klas", van Karen Wolters te volgen.
- De Breinstein-leerkrachten en de Manifesto-leerkrachten organiseren een aantal keren per jaar een gezamenlijk overleg.
- Manifesto en Breinstein stemmen hun lesdagen op elkaar af en gaan op onderdelen samenwerken.
- De Manifesto- en Breinsteingroepen worden samengevoegd tot gemengde lesgroepen. Minimaal 2 lesgroepen per locatie heeft de voorkeur.
- De voorzitters van College van bestuur, waaronder Manifesto en Breinstein vallen betrekken de CvB van de Oosthoekscholen bij deze ontwikkeling. Zij kunnen aanschuiven binnen vastgestelde kaders.

2. Visie op hoogbegaafdheid

Kinderen zijn uniek en wij accepteren dat er verschillen zijn tussen kinderen. Vanuit deze acceptatie willen we zoveel mogelijk recht doen aan een doorgaande, individuele ontwikkelingslijn voor de leerlingen. Deze lijn start vanuit de sociaal-emotionele basis en gaat door in de cognitieve ontwikkeling, waarbij we rekening houden met de wisselwerking tussen beide zaken.

Belangrijk is dat alle leerkrachten op dezelfde manier tegen (hoog)begaafde kinderen aankijken. Daarbij erkennen wij dat van lang niet alle (hoog)begaafde kinderen direct zichtbaar is dat zij een aparte, structurele benadering nodig hebben die gericht is op hun begaafdheid. Onderpresteerders, kinderen die vanwege perfectionisme langzaam werken, kinderen met een chaotische leerstrategie of kinderen met een slechte werkhouding of motivatieproblemen: zij wekken niet altijd de indruk dat zij behoefte hebben aan een eigen beleid dat is gebaseerd op een visie op hoogbegaafdheid (Peters, 2007). Toch hebben zij die behoefte wel.

2.1 Uitgangspunt

Ons uitgangspunt bij het lesgeven aan (hoog)begaafde kinderen is om kinderen zowel pedagogisch (sociaal-emotioneel) als didactisch (cognitief) op hun eigen manier te benaderen. Het vormgeven van onderwijs aan (hoog)begaafden begint bij de erkenning dat deze kinderen recht hebben als ieder ander kind op onderwijs op maat.

Dat betekent dat het onderwijsaanbod voor deze kinderen aangepast is aan hun onderwijsbehoefte. Manifesto is een voorziening voor de kinderen in de groepen 5 t/m 8. Janine Mensen en Karin van Dijk gaan zich komend schooljaar (2019-2020) bezighouden met de groepen 1 t/m 4. Zij onderzoeken een mogelijk aanbod voor de onderbouw. De uitkomsten van hun activiteiten bespreken we aan het eind van schooljaar 2019-2020. Eventuele actiepunten worden in 2020 toegevoegd aan het actieplan. Hoogbegaafde kinderen krijgen instructie, begeleiding en de leerkracht verzorgt feedback m.b.t. proces en product.

Onderpresteerders hebben meestal op veel fronten tegelijk hulp nodig, terwijl de leerkracht maar één ding tegelijk kan. Doorgaans laat het verbeteren van werk- en leerstrategieën het eerst rendement zien. Omdat de leerstof te makkelijk was, hebben de onderpresteerders vaak geen echte strategie ontwikkeld die ze bij moeilijke taken kunnen inzetten. Meestal maakten ze de opdracht met hun eigen kennis en ervaring, niet door een goede taakaanpak. Doordat strategieën vooruitgaan, gaat de leerling beter presteren op onderdelen die hij eerst lastig vond. Dit heeft een positieve uitwerking op zijn competentiebeleving en dus op zijn ontwikkeling. Leren leren is een belangrijk onderdeel van onderwijs aan deze doelgroep.

Motivatie van de leerling is één van de belangrijkste factoren voor succes. Resultaat ontstaat door een combinatie van inzet x strategie x talent. Onderzoek toont aan dat talent het minst van invloed is op het resultaat en inzet het meest.

Als resultaten achterblijven gaat meestal de aandacht uit naar het al dan niet beheersen van de juiste strategieën. Daarna verschuift de aandacht naar het aangeboren talent. De gedachte van het onderwijs is vaak: ligt het aan ons (strategie) of ligt het aan het kind (talent)?

Bij onderpresteerders is het belangrijk dat ze eigenaar van het probleem worden, alleen dan zal de begeleiding effect hebben.

3. Signaleren en diagnosticeren

Signalering van begaafde kinderen dient zo vroeg mogelijk te gebeuren. Het vroegtijdig onderkennen van de begaafdheid en hiermee de onderwijsbehoeften van een leerling is vooral van belang om problemen als onderpresteren en negatief zelfbeeld of gedragsproblemen te voorkomen (Van Gerven, 2002).

Om er zeker van te zijn dat we geen kinderen van onze doelgroep over het hoofd zien, moeten we een stap verder gaan dan observeren alleen.

Onze afdeling heeft gekozen voor Sidi 3 als signaleringsinstrument. (*De auteur, Jan Kuipers, is bezig met de ontwikkeling van een nieuwe versie van het Sidi-instrument*). Elke basisschool in onze afdeling neemt jaarlijks het Sidi-3-protocol af.

Het Sidi-3 protocol is een gestructureerd signalerings- en diagnoseprotocol voor leerlingen van groep 1 t/m 8. De procedure kan voor de eigen school worden aangepast. Het protocol bevat instrumenten om de ontwikkelingsvoorsprong van leerlingen en de mate van hoogbegaafdheid in beeld te krijgen.

De uitgave is opgebouwd in 3 delen:

1. Signalering – hierbij wordt naar alle kinderen gekeken.
2. Diagnose – het onderzoek wordt voortgezet met een kleine groep
3. Uitvoering – het plan van aanpak
- 4.

De groepsleerkracht kan het traject grotendeels zelfstandig uitvoeren, in overleg met de IB-er. De schoolleiding is verantwoordelijk dat Sidi-3 daadwerkelijk wordt uitgevoerd.

De andere belangrijke bron is vaardigheden en didactische informatie. Hieronder verstaan we toetsen, menstekeningen, het leerlingvolgsysteem, maar ook informatie uit gesprekjes met de leerling zelf: ‘hoe heb je dat aangepakt?’ De NSCCT geeft informatie over de potentiële mogelijkheden van het kind. Als ze niet worden gesignaleerd ontstaan motivatieproblemen, onderpresteren en gebrekkige leerstrategieën.

Budgetten binnen het onderwijs bieden geen ruimte om standaard IQ-testen af te nemen. Van een aantal kinderen is het IQ echter wel bekend. deze IQ-test is dan meestal onderdeel geweest van een bredere serie testen ivm andere problematiek.

3.1 Signaleringsmethoden bij binnenkomst

Bij binnenkomst zijn er verschillende bronnen van informatie over het kind. Daarom is het heel belangrijk direct bij de schoolstart een intakegesprek met de ouders te voeren. Er is binnen onze afdeling van het SWV gekozen om op alle scholen hetzelfde intakeformulier te gebruiken.

In dit intakeformulier zijn vragen opgenomen die duiden op hoogbegaafdheid of ontwikkelingsvoorsprong. Als de directeur vermoedt dat het om een meerbegaafd kind kan gaan, worden ouders gevraagd formulier 1 van het SIDI-protocol in te vullen en volgt daarop een terugkoppeling.

Het is van belang deze informatie naast het signaleren ervan ook concreet vast te leggen, dat doen we in Parnassys. Op deze wijze kunnen volgende leerkrachten voortborduren op de eerdere signalen en wordt voorkomen dat een kind tussen wal en schip valt.

3.2 Signaleren van onderpresteerders

(hoog)begaafde kinderen lopen bij een inadequate begeleiding een grote kans op onderpresteren. Het is bijzonder lastig om een onderpresteerder weer te laten presteren en meestal is hier ook specifieke (vaak externe) begeleiding bij nodig. Het is van belang ook onderpresteerders tijdig te herkennen en de begeleiding te geven die ze nodig hebben. Ook hier zijn weer meerdere informatiebronnen:

- algemene observaties
- resultaten in het leerlingvolgsysteem
- kenmerkenlijst onderpresteerders
- informatie van de ouders
- de NSCCT gecombineerd met toetsresultaten maakt onderpresteerders zichtbaar
- Onderpresteerderslijst in Sidi 3 protocol

Uit onderzoek blijkt dat de volgende kinderen tot de risicogroepen worden gerekend:

- Allochtone leerlingen (zowel qua identificatie als aanbod)
- Zeer creatieve leerlingen (te weinig aandacht voor divergent denken)
- Begaafde meisjes
- Kinderen uit achterstandsgroepen
- Eenzijdig begaafde kinderen
- Kinderen met een disharmonisch intelligentieprofiel (risico overvragen)
- Begaafde kinderen met handicap of leerprobleem
- Kinderen met combinatie van genoemde risicogroepen

In bijlage 1 is er meer informatie wat betreft onderpresteerders gegeven.

3.3 Diagnostiek van begaafde leerlingen

Diagnose is het hele proces van informatieverwerving en verwerking. Bij de diagnose is noodzakelijk om andere ontwikkelingsbehoeften van de leerling in kaart te brengen (Van Gerven, 2009; Webb e.a.,2005). Het gaat hierbij om het verzamelen van informatie over factoren, die het werken en functioneren van begaafde leerlingen beïnvloeden en daarmee van belang zijn voor het uitzetten van een leerlijn.

De factoren die Van Gerven (2009) en Webb e.a. (2005) noemen, zijn:

- Werkgedrag
 - Zelfstandigheid
 - Werkinstelling
 - Motivatie
- Taakaanpak
 - Planmatige aanpak
 - Creativiteit en flexibiliteit
 - Welke stappen neemt een leerling in het oplossen van een probleem?
- sociaal-emotionele ontwikkeling
 - Omgang met andere kinderen
 - Omgang met volwassenen
 - Houding tegenover school
 - Zelfbeeld
- interesses/ hobby's

In bijlage 2 zijn profielen van (hoog)begaafde leerlingen omschreven.

Het is van belang dat al deze informatie op een uniforme manier binnen de school wordt vastgelegd. De IB-er zal de beheerder zijn van deze informatie.

4. Het jonge kind

4.1 Een (hoog)begaafde kleuter?

Wat verstaan we eigenlijk onder hoogbegaafdheid? Kooijmans (2008) omschrijft de (hoog)begaafde mens als “een snelle en slimme denker, die complexe zaken aankan. Autonoom, nieuwsgierig en gedreven van aard. Een sensitief en emotioneel mens, intens levend. Hij of zij scheidt plezier in creëren”. Deze omschrijving kan ook van toepassing zijn op kleuters. Toch spreken we bij jonge kinderen t/m 6 jaar uit voorzichtigheid over ‘ontwikkelingsvoorsprong’ in plaats van over hoogbegaafdheid.

4.2 Zijnskenmerken

Een jong kind is meer dan alleen zijn ontwikkeling. En hoe iemand is, zien we in de zogenaamde ‘zijnskenmerken’.

Zijnskenmerken die we bij veel (hoog)begaafde kinderen zien:

- sterk gemotiveerd, wilskrachtig en taakgericht zijn
- in staat tot creatief denken
- een intens gevoelsleven: de grens tussen hoogbegaafd en hoog-sensitief is maar klein!
- grote behoefte aan autonomie
- complexe denkpatronen

4.3 Hoe herken ik de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong?

Bij jonge kinderen waarbij een vermoeden van hoogbegaafdheid bestaat wordt gesproken over een ontwikkelingsvoorsprong. Doordat er geen of nauwelijks gegevens over schoolse prestaties beschikbaar is en omdat het IQ met enige betrouwbaarheid pas vast te stellen is vanaf het zesde levensjaar en betrouwbaarheid over de voorspelbaarheid ervan pas vanaf het achtste à negende levensjaar spreekt men over een ontwikkelingsvoorsprong.

Daarnaast is op te merken dat de ontwikkeling van jonge kinderen niet lineair verloopt, maar sprongsgewijs. Bovendien is de ontwikkeling van jonge kinderen nog erg omgevings-gebonden. Observeren is hierbij essentieel.

Hieronder worden specifieke eigenschappen van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong puntsgewijs genoemd (alle algemene kenmerken zijn eveneens van toepassing).

Specifieke eigenschappen meer- en hoogbegaafdheid:

- Taalvaardig
- Gevoel voor humor (taalgrapjes)
- Intense betrokkenheid
- Nadenken over levensbeschouwelijke onderwerpen
- Groot inlevingsvermogen
- Extreem behulpzaam
- Sterk verantwoordelijkheidsgevoel (het graag goed willen doen)
- Grote kennishonger
- Goed logisch kunnen denken

- Creërend vermogen
- Rijke fantasie
- Grote taakgerichtheid en concentratie mits de interesse aanwezig
- Groot aanpassingsvermogen (tevens op sociaal-, emotioneel gebied)
- Grote belangstelling voor letters en cijfers
- Sterk geheugen

5. Manifesto

In 2012 (Fiers) en in 2013 (Chrono en de 4 zelfstandige christelijke scholen – Hardenberg) is een pilot gestart met het werken met (hoog)begaafde leerlingen.

Manifesto is bedoeld voor de (hoog)begaafde leerling zoals in dit document beschreven. Met name de hoogbegaafde leerling die dreigt vast te lopen in het basisonderwijs om zijn/haar hoogbegaafdheid is de doelgroep voor Manifesto.

Na aanmelding door de basisschool worden de leerlingen besproken en neemt de werkgroep Manifesto een besluit of het kind in de Manifestogroep toegelaten wordt. In de Manifestogroepen kunnen (hoog)begaafde kinderen samenwerken in homogene groepen. In de groep kunnen zij hun ervaringen delen met andere kinderen, zich met andere kinderen identificeren (peer group) en samen ontwikkelen. Manifesto biedt ruimte voor leren leren en verrijking. De Manifestogroepen komen elke week op woensdagochtend bij elkaar.

Leerkrachten binnen ons samenwerkingsverband hebben oog voor de karakteristieke eigenschappen van het (hoog)begaafde kind. Daarnaast vinden wij dat het (hoog)begaafde kind ook zelf inzicht moet krijgen in zijn/haar specifieke eigenschappen. Dit kan worden bevorderd door in de eerste plaats deze kinderen te aanvaarden zoals ze zijn. Herkenning en erkenning zijn daarbij sleutelwoorden.

Daarom hanteren we de volgende uitgangspunten:

1. (hoog)begaafde kinderen laten we samenwerken in Manifestogroepen om zich met andere kinderen te kunnen identificeren en te ontwikkelen, en in hun eigen heterogene basisschoolgroep (onder ontwikkelingsniveau) om te voorkomen dat zij buiten de samenleving vallen.
2. (hoog)begaafde kinderen moeten voldoende worden uitgedaagd en gemotiveerd blijven.
3. Opdrachten voor deze kinderen worden, daar waar mogelijk, verlengd naar opdrachten in de eigen klas, of hun inspanningen worden naar de klas toegespeeld, bijvoorbeeld door het geven van presentaties over bereikte resultaten.

5.1 Het bepalen van de doelgroep voor de Manifestogroep

Om discussies te voorkomen volgen hier de eisen waarop de werkgroep de selectie baseert:

1. Overzicht niet methode gebonden toetsen.
 - a. Vaak niveau 1 op deelgebied. Een leerling moet minimaal zes maanden niveau 1 scoren op het deelgebied.
 - b. Didactische voorsprong op deelgebied van acht maanden of meer.
2. Ontwikkelingsperspectief of alternatief leerlingenprofiel.

3. Deel 1 en deel 2 van signaleringslijst 1.B./3-8 uit het Sidi 3-protocol - blz. 27/28 - ingevuld. (zie bijlage)
4. uitdraai 'leerlingenoverzicht schoolloopbaan' uit sociaal/emotioneel volgsysteem.

In de toelichting duidelijk omschrijven op welke manier binnen de school tegemoet is gekomen aan de onderwijsbehoeften van deze leerling en hoe dit verloopt.

Bij het onderzoeken of een kind tot de doelgroep hoort, is een grote rol weggelegd voor de individuele leerkrachten. Het is daarom essentieel dat leerkrachten zich hebben verdiept in de materie en de problematiek, dat ze met regelmaat geschoold worden met betrekking tot dit onderwerp. Het is belangrijk om een goed scorend kind goed te laten blijven scoren. Een kind dat aan het begin van de loopbaan gedreven is en hoge cijfers haalt, kan uiteindelijk in de loop van zijn schoolloopbaan gaan onderpresteren als gevolg van onvoldoende uitdaging in het curriculum. Ook dient er rekening gehouden worden met onderpresteerders.

5.2 Aanbod in de lessen

In Manifesto wordt gewerkt met doelen en vaardigheden van de SLO. De lessen worden gegeven door specialisten (hoog) begaafdheid binnen onze afdeling van het SWV. Er wordt gewerkt in thematische blokken. In die blokken wordt mede gebruik gemaakt van de digitale leeromgeving van Plannex. Hierin staat een schat aan lessen gerangschikt naar vakken, maar ook volgens de 7 intelligentiegebieden van Gardner.

Er wordt expliciet aandacht geschonken aan de executieve functies, ook wel regelfuncties genoemd. We bedoelen dan: planning, aandacht, werkgeheugen, gedragsregulatie, taakinitiatie, organiseren, gedrag.

De gemaakte opdrachten worden opgeslagen in een leerlingenportfolio en halfjaarlijks met de ouders en groepsleerkracht besproken.

Binnen het SWV wordt gebruik gemaakt van elkaars expertise. Blokken worden deels samen opgezet, materiaal wordt zo nodig gedeeld.

Er zijn in 2017/2018 verkennende gesprekken geweest met Breinstein, de hoogbegaafdheidsafdeling van Arcade. Op dat moment waren de verschillen tussen beide partijen dusdanig dat samenwerken geen optie bleek. In 2018/2019 volgt nog een gesprek tussen vertegenwoordigers van beide afdelingen om te kijken hoe we elkaar de komende jaren kunnen versterken.

Leerstof voor (hoog)begaafde leerlingen moet aan de volgende criteria voldoen.

- een hoger abstractieniveau
- complexe vraagstukken
- combinaties van verschillende problemen
- een gevarieerd aanbod
- een aangepaste instructiewijze
- leerlingen moeten zich er langere tijd in kunnen verdiepen
- met een open einde
- gelegenheid geven tot reflecties
- een onderzoekende houding stimuleren

De SLO voegt daar nog de volgende elementen aan toe:

- doet beroep op creativiteit
- biedt open opdrachten
- biedt meerwaarde ten opzichte van de reguliere leerstof
- doet een beroep op zelfstandigheid van de leerling
- lokt interactie uit

5.3 Taken van de Manifesto leerkracht(en)

- Voorbereiden van de blokken/ lessen.
- Lesgeven in de Plusklas.
- Bijhouden van een leerlingendossier.
- Contactpunt zijn voor aanleverende scholen.
- Participeren in de werkgroep.
- Aanspreekpunt binnen de eigen school.
- Contact ouders
- Communicatie wekelijks school, leerkrachten en ouders

6. Werkgroep Excellente leerlingen

De werkgroep Manifesto bestaat uit twee directeurs van Fiers en twee directeurs van Chrono, twee IB-ers waarvan één IB-er namens de vier zelfstandige scholen.

De Manifesto-leerkrachten zijn elke werkgroepbijeenkomst met een vertegenwoordiging aanwezig.

Taken van de werkgroep:

- Aanspreekpunt en inspirator binnen de verenigingen
- Ondersteuning en klankbord Manifesto leerkrachten
- Beleidsbepaling begaafdenonderwijs
- Leden uit de groep zijn lid van de selectiecommissie

In bijlage 4 is een uitwerking bij denkprocessen van (hoog)begaafde leerlingen te zien met daarbij een koppeling naar klas en Manifestogroep.

6.1 Jaarplanning

2018-2019	Invoering leerlijnen hbg in parnassys Manifesto-leerkrachten begeleiden de basisscholen Afstemming NSCCT en onderwijs – ontwikkelrichting NSCCT en talentontwikkeling De leerkrachten van Manifesto en Breinstein wisselen een aantal keren per schooljaar activiteiten uit. Janine Mensen en Karin van Dijk onderzoeken een mogelijk aanbod voor deze doelgroep.
2019-2020	Invoering leerlijnen hbg in parnassys - executieve functies worden hierin opgenomen Opleiden hbg specialist/coördinator/aanspreekpunt voor de brede talentontwikkeling, met kennis van hoogbegaafdheid, op elke school

	<p>Manifesto-leerkrachten begeleidend de basisscholen Onderbouwleerkrachten hebben voldoende zicht op de ontwikkeling van jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Dit kan bereikt worden door bijvoorbeeld van elk team minimaal 1 persoon 5 bijeenkomsten van “kiene kleuters in de klas” van bijv. Karen Wolters te laten volgen. Scholen pakken talentontwikkeling op binnen hun team. Vervolg op onderzoek Janine Mensen en Karin van Dijk. De leerkrachten van Manifesto en Breinstein delen meer activiteiten en experimenteren met samenwerken. De besturen zorgen voor een lesdag op hetzelfde moment.</p>
2020-2021	<p>Opleiden hbg specialist/coördinator/aanspreekpunt voor de brede talentontwikkeling, met kennis van hoogbegaafdheid, op elke school. Manifesto-leerkrachten begeleiden de basisscholen Onderbouwleerkrachten hebben voldoende zicht op de ontwikkeling van jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Dit kan bereikt worden door bijvoorbeeld van elk team minimaal 1 persoon 5 bijeenkomsten van “kiene kleuters in de klas” van bijv. Karen Wolters te laten volgen. Vervolgactie jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Bijvoorbeeld door vervolg op cursus kiene kleuters - elk team minimaal 1 persoon Talentontwikkeling krijgt een plek in de schoolontwikkeling Vervolg op onderzoek Janine Mensen en Karin van Dijk. De Manifesto- en Breinsteingroepen gaan intensief samenwerken en de groepen worden samengevoegd. Minimaal 2 groepen per locatie heeft de voorkeur. De bestuurders overleggen over verbreding met de andere afdeling binnen onze regio.</p>
2021-2022	<p>hbg specialist/coördinator/aanspreekpunt voor de brede talentontwikkeling, met kennis van hoogbegaafdheid, op elke school Opzetten netwerk hbg specialisten – 2 keer per jaar Vervolgactiviteiten onderbouw Manifesto-leerkrachten begeleiden de basisscholen Talentontwikkeling krijgt een plek in de schoolontwikkeling Vervolg op onderzoek Janine Mensen en Karin van Dijk. De Manifesto- en Breinsteingroepen zijn samengevoegd.</p>
2022-2023	<p>hbg specialist/coördinator/aanspreekpunt voor de brede talentontwikkeling, met kennis van hoogbegaafdheid, op elke school Netwerk hbg specialisten – 2 keer per jaar Manifesto-leerkrachten begeleiden de basisscholen voor zover nog nodig. Talentontwikkeling staat centraal in de schoolontwikkeling</p>

Algemeen:

Totdat elk team een hbg-specialist heeft worden de Manifesto-leerkrachten gefaciliteerd om de afdelingsscholen te begeleiden. Het is ook mogelijk dat een cluster van scholen gezamenlijk een hbg-specialist heeft. Elke school heeft in 2020 een hbg-specialist. In 2021 heeft elke school de aanpak van talentontwikkeling in de onderbouw centraal staan in de schoolontwikkeling. Manifesto kan hierin een centrale rol spelen.

6.2 Hoe bereiken we ons doel

- Het beleidsdocument (hoog)begaafdheid Manifesto, of een deel ervan, wordt elk schooljaar in de teamvergadering besproken. Het document wordt onderschreven binnen de school en de GMR.

- Op elke school is de IB-er SIDI 3-expert en zorgt ervoor dat al zijn / haar collega's op de hoogte zijn van het SIDI 3 protocol en er mee kunnen werken.
- De signalering wordt in ieder geval jaarlijks op alle scholen uitgevoerd.
- Elke basisschool heeft een eigen verrijkingsprogramma waarbij we uitgaan van compacten. Binnen de school zijn duidelijke afspraken v.w.b. het inzetten van dit materiaal.
- Begeleiding binnen de scholen door onze Manifesto leerkrachten is mogelijk. Zij krijgen een passende benoeming om dit uit te kunnen voeren.
- In de groepsplannen zijn verschillende niveaus herkenbaar. Meer begaafde leerlingen met lichte en zware verrijking (op eigen school) en leerlingen in Manifesto groepen.
- In de Manifesto groepen ligt het accent op niveau van zelfstandigheid, denkvaardigheid en leervaardigheid met als doel een volgend niveau van zelfwerkzaamheid te bereiken.
- De werkgroep Manifesto stuurt de zaken rond (hoog)begaafdheid aan. Zij zijn verantwoordelijk voor de plaatsing van leerlingen in de Manifesto groepen.
- Directie en IB-ers maken naast de aanmeldingsformulieren gebruik van een signaleringsformulier hoogbegaafdheid. De werkgroep heeft deze naar de scholen gezonden.
- Het bestuur van onze afdeling stimuleert en faciliteert de scholing op het gebied van (hoog)begaafdheidsspecialist binnen elk team.

Bijlage 1 – Onderpresteerders

“Onderpresteren is te omschrijven als een verschil tussen de schoolprestaties van het kind en de prestaties, die op grond van zijn werkelijke capaciteiten verwacht zouden mogen worden” (Van Gerven, 2004, Whitley, 2001). of, zoals Van Dale het beschrijft: “Minder presteren dan men kan”. Als een kind langdurig onder zijn niveau wordt aangesproken, kan dit tot gevolg hebben dat het kind zijn motivatie om te leren verliest en zich niet langer inspant bij het uitvoeren van taken, met als gevolg onderpresteren. Binnen de literatuur worden drie algemene factoren in verband gebracht met ‘onderpresteren’ (Butler-Por, 1993, in Van Gerven, 2004). Dit zijn factoren binnen de thuissituatie, persoonlijkheidskenmerken van het kind en factoren binnen de schoolsituatie.

Twee vormen van onderpresteren

De meeste onderpresteerders doen dat op een manier die het minst opvalt; zij passen zich aan het klassengemiddelde aan. Bij een hoger klassengemiddelde presteren zij nog redelijk goed. Bij een laag klassengemiddelde presteren zij zwaar onder hun niveau.

- Bij de relatieve vorm van onderpresteren functioneert het kind boven het klassengemiddelde, maar toch onder zijn eigen niveau. Deze kinderen worden niet snel onderpresteerders genoemd, want ze behoren immers bij de besten van de klas. Volgens onderstaand schema zitten zij in kwadrant 2.
- De absolute onderpresteerder. Het kind gaat onder het klassengemiddelde presteren. Toch heeft dit kind, relatief gezien, nog de meeste kans om “ontdekt” te worden. Bij deze kinderen zie je vaak een grote discrepantie tussen het mondelinge en schriftelijke taalgebruik. De ouders hebben het idee, dat hun kind op school veel beter zou kunnen presteren, dan dat het doet. Naarmate het kind langer op school is, kunnen de matige resultaten vergezeld gaan van gedragsproblemen. Het kind kan zich in de klas als stoorzender gaan gedragen (kwadrant 4 van Rimm).

Vier mogelijke effecten van onderpresteerders

Er zijn diverse oorzaken en diverse gevolgen aan te merken bij onderpresteren. Volgens Whitley (2001) begint het weliswaar bij het kind, maar wordt het voortdurend in stand gehouden door ouders en leerkrachten. Het schema van Rimm laat zien hoe (hoog)begaafde leerlingen hun motivatie om te leren kunnen verliezen.

Typen leerlingen die presteren of onderpresteren

<p>Kwadrant 1 Dit zijn de hoge presteerders. Zij beseffen dat wanneer ze hard werken, ze goede resultaten behalen. Het curriculum is net iets boven hun niveau en vraag om inspanning om dit niveau te halen.</p> <p><i>Alle leerlingen – beneden-gemiddeld, gemiddeld en bovengemiddeld – zouden in dit kwadrant moeten zitten.</i></p>	<p>Kwadrant 2 Dit zijn de kinderen die hoge cijfers halen met weinig inspanning. Ze hebben geleerd om zich te verzetten tegen uitdagend werk. Zij willen niet de indruk wekken dat anderen denken dat ze niet zo slim zijn of dat ze hard zouden moeten werken om goede resultaten te halen.</p> <p><i>Veel (hoog)begaafde kinderen zitten in dit kwadrant. Zij veronderstellen door ervaring dat als je slim bent, je nauwelijks iets hoeft te doen.</i></p>
<p>Kwadrant 3 Dit zijn de leerlingen die hard werken, maar zelden goede resultaten halen. Ze realiseren zich niet dat als ze de juiste leerstrategieën gebruiken, hun leerresultaten aanzienlijk zullen</p>	<p>Kwadrant 4 Dit zijn de klassieke onderpresteerders die er geen energie meer aan verspillen of inspanning verrichten omdat alles wat ze doen geen meetbaar succes of bevrediging oplevert.</p>

verbeteren. <i>Leerlingen in dit kwadrant raken gedemotiveerd en komen in kwadrant 4 terecht.</i>	<i>Doel van een leerkracht is om te voorkomen dat een leerling in dit kwadrant belandt.</i>
--	---

Checklist voor onderpresteerders

Een goed hulpmiddel bij de signalering van onderpresteerders is een specifieke checklist voor onderpresteerders. Er worden kenmerken genoemd die typerend zijn voor deze leerlingen. Hoe meer kenmerken aan een leerling toegekend kunnen worden, des te groter de kans is dat de leerkracht te maken heeft met een onderpresterende leerling.

POSITIEF

1. begrijpt en onthoudt moeilijke informatie wanneer het wel geïnteresseerd is
2. leest veel of verzamelt in zijn vrije tijd op andere manieren veel informatie
3. presteert significant beter op mondelinge dan op schriftelijke overhoringen
4. kent veel feiten en heeft een grote algemene ontwikkeling
5. komt goed uit de verf bij individueel onderwijs op maat
6. is creatief en heeft een levendige verbeelding
7. ontwikkelt thuis op eigen initiatief allerlei activiteiten
8. heeft een brede belangstelling en vindt het leuk om dingen te onderzoeken
9. is gevoelig

NEGATIEF

1. presteert op school redelijk tot slecht (soms alleen onder het eigen niveau)
2. heeft zijn huiswerk niet af of slecht gemaakt
3. is vaak ontevreden over zijn eigen prestaties
4. heeft een hekel aan automatiseren
5. vermijdt nieuwe leeractiviteiten uit angst om te mislukken
6. heeft minderwaardigheidsgevoelens, kan wantrouwend of onverschillig zijn
7. doet niet graag mee aan groepsactiviteiten, heeft het gevoel dat niemand hem mag
8. doelen worden door het kind te hoog gekozen zodat falen hieraan geweten kan worden
9. is snel afgeleid en impulsief
10. staat afwijzend of onverschillig tegenover de school
11. wil niet geholpen worden, wil zelfstandig zijn
12. neemt geen verantwoordelijkheid voor zijn eigen daden of wijt mislukken aan anderen
13. verzet zich tegen autoriteit

Nelissen & Span (1999)

Een onderpresterende leerling is lastig tot presteren te bewegen. In de sommige gevallen is hulp en expertise van buitenaf nodig (psycholoog, orthopedagoog) (Van Gerven, 2002, 2004; Whitley, 2001).

Bijlage 2 Profielen van (hoog)begaafde leerlingen

Bron: Betts & Neihart (1988, 2010), vertaald en bewerkt door D. Dams (2013)

De nieuwste versie van de profielen is te vinden via

<https://www.unique-talentbegeleiding.com/de-zes-profielen-van-betts-en-neihart.html>

Aangepaste succesvolle II	Gedragsskenmerken	Behoeften	Ondersteuning/begeleiding school
	<ul style="list-style-type: none"> • Presteert goed / haalt goede cijfers • Goed academisch zelfbeeld • Stelt zich afhankelijk op • Zoekt bevestiging/ goedkeuring van de leerkracht • Perfectionistisch • Vermijdt risico • Angst voor falen • Extrinsieke motivatie • Consument van kennis 	<ul style="list-style-type: none"> • Uitgedaagd worden • Tekortkomingen (zwakke kanten) leren zien • Risico's leren nemen • Assertiviteitsvaardigheden aanleren • Creativiteit ontwikkelen • 'Growth mindset' ontwikkelen • Zelfkennis verbeteren • Zelfstandige studievaardigheden 	<ul style="list-style-type: none"> • Versneld en verrijkt curriculum • Ontwikkelen van persoonlijke interesses • Bieden van activiteiten die de leerling uitdagen om uit de comfortzone te treden • Ontwikkelen van vaardigheden voor zelfstandig leren • Bieden van mentorschappen • Mogelijkheden om samen te werken met peers • Coaching in growth mindset
Uitdagende creatieve leerling	Gedragsskenmerken	Behoeften	Ondersteuning/begeleiding school
	<ul style="list-style-type: none"> • Zeer creatief • Houdt van discussie • Is erg volhoudend in interessegebieden (passies) • Laat impulsief gedrag zien • Vertoont inconsistente werkwijzen • Slechte zelfcontrole • Heeft stemmingswisselingen • Daagt de leerkracht uit en corrigeert de leerkracht • Stelt regels ter discussie • Is eerlijk en direct • Komt op voor eigen overtuigingen • Is competitief 	<ul style="list-style-type: none"> • Aanmoediging van creativiteit • Minder druk tot aanpassen • Aanleren van tact, flexibiliteit, zelfbewustzijn en zelfcontrole • Strategieën aanleren om te kunnen omgaan met psychologische kwetsbaarheid 	<ul style="list-style-type: none"> • Tolerantie • Beloon creatief denken (nieuwe invalshoeken en gedachten) • Plaats deze leerling bij een passende leerkracht • Koppel deze leerling aan een begripvolle mentor • Zorg voor directe, duidelijke en heldere communicatie • Geef ruimte voor gevoelens • Directe instructie in interpersoonlijke vaardigheden • Coach voor doelgericht kiezen en handelen
Onderduikende leerling	Gedragsskenmerken	Behoeften	Ondersteuning/begeleiding school
	<ul style="list-style-type: none"> • Ontkent de begaafdheid • Valt uit bij deelname aan verrijkingsprogramma's • Wijst uitdagingen af • Wil geen uitzonderingspositie • Zoekt sociale acceptatie • Verandert geregeld van vriendschappen/peergroep • Heeft (vrijwel) geen band met de leerkracht/groep 	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijheid om keuzes te maken • Netwerk van 'peers' • Aanmoedigen van talenten • Leren conflicten expliciet te maken • Zelfbegrip en zelfacceptatie • Gehoord en serieus genomen worden • Rolmodellen 	<ul style="list-style-type: none"> • Geef inzicht in concepten als sociale verschijnselen • Leeromgeving creëren waarin de leerling zich thuis voelt • Rolmodellen bieden • Directe instructie in sociale vaardigheden • Bespreek de nadelen van succes • Bied ondersteuning en informatie bij de planning van

Risico leerling/ Drop -out	Gedragsskenmerken	Behoeften	Ondersteuning/begeleiding school
	<ul style="list-style-type: none"> • Neemt onregelmatig deel aan onderwijs • Maakt taken niet af • Zoekt buitenschoolse uitdaging • Zoekt spanning, is defensief • Laag zelfbeeld, verwaarloost en isoleert zichzelf • Bekritiseert zichzelf en anderen • Verstoort, reageert af • Is creatief • Presteert gemiddeld of minder 	<ul style="list-style-type: none"> • Veiligheid en structuur • Een individueel programma • Een andere omgeving als alternatief • Confrontatie en verantwoordelijkheid • Professionele counseling • Richting en korte termijn doelen 	<ul style="list-style-type: none"> • Verwachtingen op peil houden, niet naar beneden bijstellen • Niet-traditionele studievaardigheden organiseren • Verdieping en mentorschap aanbieden • Veerkracht bevorderen (flexibiliteit) • Bespreek alternatieve mogelijkheden • Met de ouders/begeleiders in gesprek gaan (huisbezoeken)
De dubbel bijzondere leerling	Gedragsskenmerken	Behoeften	Ondersteuning/begeleiding school
	<ul style="list-style-type: none"> • Aangeleerde hulpeloosheid • Werkt inconsistent • Presteert gemiddeld of minder • Verstoort / reageert af • Sneller ontmoedigd • Laag academisch zelfbeeld • Denkt in concepten/ideeën • Lijkt in sommige aspecten van het soc./em. functioneren jonger • Gedragsproblemen • Chaotisch • (Relatief) trage informatieverwerking • Goed probleemoplossend vermogen 	<ul style="list-style-type: none"> • Nadruk op de sterke kanten • Copingstrategieën • Attent blijven voor bijkomende problemen/stoornissen • Leren volharden en doorzetten • Omgeving creëren waarin sterke kanten ontwikkeld kunnen worden • Leren voor zichzelf op te komen 	<ul style="list-style-type: none"> • Uitdagen op het gebied waar de sterke kanten liggen is eerste prioriteit • Versnelling op sterke gebieden • Voorzieningen ter compensatie voor de leer-/gedragsproblemen • Individuele begeleiding • Directe instructie in strategieën voor zelfregulatie • Leer voor zichzelf op te komen • Leer SMART formuleren • Onderzoeken “wat is nodig voor dit kind om hier succesvol te kunnen zijn?” • Tijd laten doorbrengen met ontwikkelingsgelijken
Zelfsturende leerling	Gedragsskenmerken	Behoeften	Ondersteuning/begeleiding school
	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft passende schoolresultaten • Werkt zonder behoefte aan bevestiging (zelfstandig) • Goede soc. vaardigheden • Ontwikkelt eigen doelen • Kan doelgericht werken • Neemt risico's • Leert uit fouten • Werkt enthousiast voor passies en is creatief • Komt op voor eigen opvattingen • Veerkracht/flexibel • Produceert kennis • Beschikt over zelfinzicht en zelfacceptatie • Intrinsiek gemotiveerd 	<ul style="list-style-type: none"> • Meer ondersteuning, niet minder! • Stimuleren om nieuwe richtingen te kiezen en onafhankelijkheid te vergroten • Feedback over sterke kanten en mogelijkheden • Aanmoediging om risico's te nemen, niet alleen voor zeker te gaan • Langdurige, faciliterende relaties • Support team 	<ul style="list-style-type: none"> • Geef ruimte voor ontwikkelen van een lange termijn-, geïntegreerd studieplan • Belemmeringen tot groeien wegnemen • Bied een grote verscheidenheid aan mogelijkheden om te versnellen en te verdiepen • Mentoren en mediators • Zie af van gebruikelijk schoolbeleid en regels • Bespreek wat succes van je vraagt

Bijlage 3 – Versnellen en compacten en verrijken

Versnellen

Bij het uitgaan van een doorgaande ontwikkelingslijn voor kinderen moet het eigenlijk vanzelfsprekend zijn dat er tegemoet wordt gekomen aan de onderwijsbehoeften van kinderen die sneller dan gemiddeld leren.

Versnellen lijkt logisch. Alleen versnellen is slechts het verplaatsen van het probleem.

Lesstof

Ict -

De gemiddelde lesstof die wordt gehanteerd op een basisschool is meestal niet passend voor een (hoog)begaafde leerling. Dit heeft de volgende oorzaken:

- de leerling heeft meestal een hoog werktempo.
- De leerling heeft minder tijd nodig om zich nieuwe dingen aan te leren.
- De leerling heeft behoefte aan grotere leerstappen en minder herhalingsstof.
- De leerling heeft minder behoefte aan instructie.

Naast compacten en verrijken moet de lesstof voor (hoog)begaafde leerlingen derhalve worden aangepast om de doorgaande lijn van de leerling te kunnen waarborgen.

Leerstof voor een (hoog)begaafde leerling moet voldoen aan de volgende eisen: (Nelissen & Span, 1999).

- leerstof van een hogere moeilijkheidsgraad dan de reguliere leerstof
- meer uitdagender leerstof
- een hoger abstractieniveau (niet alleen moeilijker, wel ingewikkelder)
- complexere vraagstukken, combinaties van verschillende problemen
- vakgebieden in samenhang
- variatie in aanbod
- aansluiten bij de interesses van de leerling
- zinvolle aanvulling vormen op de reguliere leerstof
- zo min mogelijk of geen herhalingen, geen routinewerk
- Didactisch logisch, gestructureerd opgebouwd
- Reflectie op eigen handelen uitlokken
- Divergent denken stimuleren
- Leerstof met een aangepaste instructiewijze (minder luisteren, meer doen)

Dit overzicht laat onmiddellijk zien waarom (hoog)begaafde leerlingen kunnen uitvallen: vaak moeten (hoog)begaafde kinderen eerst de gehele reguliere leerstof maken, voordat zij ander werk mogen maken, terwijl leerlingen die moeite hebben om de leerstof zich eigen te maken, minder hoeven te maken, zodat de leerkracht de groep bij elkaar kan houden. Dit is tegenstrijdig met betrekking tot het cognitieve aspect en het levert veel problemen op in de gedrags sfeer. Te vaak wordt het ' andere' werk gezien als iets extra's terwijl het gezien moet worden als iets dat er voor in de plaats komt (Kieboom, 2007).

Het denken en leren door (hoog)begaafde kinderen verloopt anders dan de gemiddelde leerling of zelfs de begaafde leerling. Hiermee wordt rekening gehouden bij het aanbod van de leerstof (zie bijlage denkprocessen).

Compacten en verrijken

Aanpassingen ter ondersteuning van (hoog)begaafde leerlingen zoals verdieping, verbreding, indikking, verrijking, het aanbieden van extra vakken of leergebieden, deelname aan plusklassen of

vervroegd doorstromen worden vaak pas vanaf groep 5 toegepast. We streven er naar om de ondersteuning van hbg-leerlingen zo snel mogelijk wordt aangeboden, vanaf groep 1.

Compacten

Compacten is het comprimeren van de reguliere leerstof zodat alleen nieuwe aspecten en de daarbij minimaal inoefenstof wordt aangeboden. Een structurele opzet hiervan gaat mee voor de duur van een methode.

- welke opgaven uit dit blok/hoofdstuk zijn zinvol en uitdagend voor (hoog)begaafde kinderen?
- Welke onderdelen beheerst de leerling al?
- Er mag niet willekeurig in de lesstof worden geschrapt. Ga systematisch te werk.

De nadruk ligt hier vooral op de administratieve kant: verantwoorden wat een leerkracht wanneer heeft gedaan. Daarom worden deze punten ook in het handelingsplan van de individuele leerling vastgelegd.

Verrijken en verdiepen

Het gevolg van compacten is dat er tijd vrijkomt die moet ingezet voor verrijkings-opdrachten. Deze verrijkingsopdrachten zijn geen 'extraatje' voor een leerling, maar een logisch onderdeel van het lesprogramma. De begrippen verrijken en verdiepen worden regelmatig door elkaar gehaald en door elkaar gebruikt. Met verdiepen bedoelen we:

- het aanbieden van leerstof die een uitbreiding vormt op onderwerpen of vakken die een onderdeel uitmaken van het reguliere onderwijsaanbod.

En met het begrip "verrijken":

- het aanbieden van leerstof die onderwerpen of vakken behandelt die normaal gesproken geen onderdeel uitmaken van het reguliere onderwijsaanbod.

Verrijkingsonderwijs biedt wezenlijk ander leerstof aan, waar kinderen daadwerkelijk iets van leren. Het gaat dus niet over meerwerk, maar over inhoudelijk ander werk.

Richtpunten bij het aanbieden van extra leerstof:

- Inventariseer beschikbaar materiaal: de ster- of plusopdrachten zijn niet altijd geschikt als verdiepingsstof. Ze zijn vaak bedoeld om het tempoverschil op te vangen tussen leerlingen.
- Maak afspraken (en leg deze vast) welke materialen door welke groepen worden gebruikt.

Bijlage 4 - Het (hoog)begaafde kind en zijn denkprocessen

(hoog)begaafde kinderen denken anders. Een inkijkje in de denkprocessen van het (hoog)begaafde kind (Pharos)

Van Concreet denken	Denken over onderwerpen die tastbaar zijn
Naar Abstract denken	Voorstellingen kunnen maken die je niet in de realiteit kunt zien, voelen of met andere zintuigen kunt ervaren. (hoog)begaafde kinderen kunnen eerder dan leeftijdsgenoten abstract denken. Ze bereiken een hoger niveau van abstractie.
Praktische gevolgen	<ol style="list-style-type: none"> 1. ze stellen regels ter discussie 2. zij hebben een groot rechtvaardigheidsgevoel wat tot veel discussie kan leiden of het ervaren van aangedaan onrecht. 3. soms/geen aansluiting vinden in de groep 4. communicatie met leeftijdsgenoten vormt vaak een probleem 5. ze stellen hogere eisen aan vriendschappen dan leeftijdsgenoten. Gevolg: gekwetst worden, bij jonge kinderen zie je soms woede-uitbarstingen of enorme huilbuien uit frustratie. 6. intellectueel vaardig, kan niet tegen onbegrijpelijke stupiditeiten. Ze leggen vaak hun oplossingen te compact uit aan anderen; verwarring. 7. leren vaak zichzelf lezen en rekenen
Manifesto of speciale groep op de eigen school	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ontmoetingen met ontwikkelingsgelijken 2. sociale vaardigheidstraining 3. leren samenwerken 4. behoefte aan autonomie wordt gerespecteerd door eigen keuze te maken voor. uit te werken onderwerp

Convergent denken Versus	Denken gericht op het vinden van één oplossing of de beste uit een paar oplossingen. Voor de meeste kinderen is dit de manier waarop ze meestal denken. (pietere leerling)
Divergent denken	Bij divergent denken is iemand bezig om zoveel mogelijk oplossingen te bedenken die mogelijkwijs tot een oplossing van het probleem of het bereiken van het gestelde doel leiden. Deze manier van denken is kenmerkend voor (hoog)begaafde kinderen. Zij slaan informatie ook op door veel links te leggen tussen nieuwe informatie en al aanwezige kennis. Om divergent te kunnen denken, moet een kind beschikken over veel kennis en diverse denkmethoden. Divergent denken leidt altijd weer naar convergent denken – het komen tot een oplossing.
Praktische gevolgen	<ol style="list-style-type: none"> 1. moeite met meerkeuzevragen. (open vragen zijn beter; je kunt dan de redenering van het kind volgen) 2. vreemde antwoorden, doordat deze kinderen de kennis van het ene schoolvak toepassen in het andere schoolvak. 3. ze vragen veel om nieuwe kennis te kunnen verbinden aan wat ze al weten. Ze willen verschillen en overeenkomsten duidelijk hebben; halen andere vakken erbij. Soms roept het irritatie op.

	<ol style="list-style-type: none"> 4. ze kunnen problemen hebben bij opdrachten, waar geen verband in zit (woorddrijtjes; tafels leren) 5. gebrekkig lezen van de opdracht, doordat zij al reeds verbanden leggen met aanwezige kennis en dat kan leiden tot zoeken in andere richtingen dan bedoeld. 6. grote behoefte aan complexe taken; anders vinden zij het al gauw saai. 7. kan zich in een probleem vastbijten; eventueel te veel energie in de verkeerde dingen stoppen.
Manifesto of speciale groep op de eigen school	<ol style="list-style-type: none"> 1. aanbieden van projecten (van geheel naar delen) 2. het leren Leren; leren structuren en plannen 3. het experimenterend leren – veel handelen 4. leerstof in context van maatschappij 5. het grote geheel aanbieden – doelen daaraan verbinden – nut van kleine “saai” oefeningen wordt voor dan acceptabel.

Rationeel denken	De manier van denken waarbij je stap voor stap alles afweegt tegen over de logica van het moment (denken met je linkerhersen helft). (hoog)begaafde kinderen zijn rationele denkers bij uitstek. Zij hebben een hoog ontwikkelde logica die bovendien versterkt wordt door grote kennis.
Praktische gevolgen	<ol style="list-style-type: none"> 1. ze gaan graag in discussie; discussieert in detail; is kritisch (ook naar zichzelf toe) 2. gevoelig voor het niet-logische binnen de taal (hoe kun je nu vragen aan een jong mens hoe oud hij is geworden?) 3. als de vraag te ruim omschreven is, komen zij vaak tot een ander antwoord (wel met goede logische redenering) 4. (hoog)begaafde kinderen hebben snel overzicht van het grote geheel met inzicht in de gevolgen, gaan vaak te snel voor hun omgeving., zien al problemen waar anderen zich nog oriënteren. 5. maken grote stappen in de leerstof; is helaas ook een valkuil, doordat ze soms te snel denken dat ze het weten. Herkennen is nog niet Kennen.
Manifesto of speciale groep op de eigen school	<ol style="list-style-type: none"> 1. de ratio inzetten om gevoelens te kunnen beheersen en benoemen (zes denkende hoofddekels van Edward DeBono) 2. eigen mening vormen 3. leren discussiëren 4. begeleiding bieden bij multiplechoicevragen 5. lesstof compacten; vooraf toetsen 6. eigen keuze van deelonderwerp bij de projecten (wel het geheel aanbieden, onderdeel van interesse uitwerken)

Intuïtief denken	Een manier van denken waarbij zowel de creativiteit als de emotie een rol speelt en zodoende snel een oplossing kan brengen.
Praktische gevolgen	1. (hoog)begaafde kinderen voelen vaak perfect stemmingen aan en kijken door uiterlijk vertoon heen. Deze kinderen zijn vaak zeer sensitief zonder dat zij zich daar bewust van zijn. Zij nemen emoties over van anderen en nemen spanningen waar in een groep mensen, die voor de rest niet zichtbaar is of

	<p>ervaren wordt.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. jonge kinderen kunnen zeer onbevangen diep verborgen zaken benoemen en brengen anderen in verlegenheid. 3. ze weten vaak het antwoord. Ze kunnen dan niet uitleggen hoe ze aan het antwoord komen. 4. ze moeten leren Leren op jonge leeftijd: leren fouten te maken of jezelf ergens voor in te spannen.
	<ol style="list-style-type: none"> 1. leren hun antwoorden verbaliseren 2. het heldere inzicht in sociale situaties gebruiken om eigen positie bij anderen te versterken 3. tegen grenzen aanlopen en daarmee om leren gaan 4. omgaan met frustraties 5. werkplanning voor langere termijn 6. 'creatief leren' gebruiken bij de projecten om zo experimenteel de leerstof zich eigen te maken.

Conceptueel denken (creativiteit/fantasie)	Deze manier van denken richt zich op het uitwerken van ontwerpen en detaillering van een geheel. Fantasie en creativiteit leiden tot nieuwe ideeën, toekomstbeelden, uitvinders
Praktische gevolgen	<ol style="list-style-type: none"> 1. deze kinderen kunnen vaak op een heel creatieve wijze concepten in hun hoofd uitwerken (voordeel) 2. terwijl hen voor de praktische uitvoering de middelen ontbreken (valkuil) <ul style="list-style-type: none"> - verbaal – performaalkloof - niveau motorische ontwikkeling kan in de weg staan - soms beginnen ze niet aan de uitwerking, omdat die al bij voorbaat niet aan hun ideeën kan voldoen. 3. deze kinderen hebben flitsende, gekke, onnozele en soms vreemde ideeën 4. deze kinderen starten een uitvoering en maken het niet af. 5. deze kinderen kunnen met meerdere zaken tegelijk bezig zijn en hebben daarom behoefte aan meerdere werkplekken tegelijk.
Manifesto of speciale groep op de eigen school	<ol style="list-style-type: none"> 1. leren omgaan met frustraties 2. leren hulp in te roepen van anderen (elkaars talenten benutten) 3. ideeën leren toetsen aan de realiteit; uitproberen van oplossingen 4. fouten durven maken en toegeven binnen een beschermde omgeving 5. ontwikkelingsgelijken stimuleren elkaar in hun ideeën 6. overleg gaat veel sneller, tevens krijgen zij voldoende tegengas. 7. hebben meerdere werkplekken 8. krijgen gelegenheid om anderen te hulp te schieten, meer bewegingsvrijheid.

Bijlage 5 - Wat nemen we waar bij (hoog)begaafde kinderen

- Hoge intelligentie
- Snelle, vroege ontwikkeling in het pré-verbale stadium
- Over het algemeen - goed kunnen leren
- Verbanden kunnen leggen
- Grote denksprongen kunnen maken
- Problemen analyseren
- Motivatie (doorzettingsvermogen bij belangstelling)
- Concentratie (bij belangstelling)
- Voorkeur voor abstractie
- Creativiteit (in denken – niet altijd in doen)
- Zelfstandigheid (eigen weg gaan)
- Perfectionisme (stelt hoge eisen aan zichzelf)
- Apart gevoel voor humor (vaak niet begrepen)
-

Welke onderwijsbehoefte hebben (hoog)begaafde kinderen

- Groepering met ontwikkelingsgelijken
- Uitdagend onderwijs aanbod
- Versnellen: - leerstof – ja (doortoetsen/toets als vertrekpunt)
leerjaar – nee/?
- Leerstof aangeboden van gehelen naar delen (topdown)
- Nadruk op competenties
- Motivatie
- Creativiteit
- Co-creation en kennis delen
- Nauwe samenwerking met maatschappelijke omgeving
- Brede aandacht voor brede ontwikkeling

Bijlage 6 - Verschil tussen intelligente en (hoog)begaafde leerlingen

Hoogintelligente leerling	(hoog)begaafde leerling – Manifesto leerling
Kent de antwoorden	Heeft altijd vragen
Is ervaren in het van buiten leren	Is een groot “gisser” (probeert af te leiden uit de context)
Is geïnteresseerd in objecten	Is een zeer nieuwsgierige onderzoeker
Is gefocust en oplettend in de klas	Is mentaal en fysiek betrokken, soms afwezig hierdoor, wegdromend
Houdt van simpele logica	Drijft op complexiteit
Houdt van woorden	Gebruikt vaak ongewoon complexe vocabulaire
Heeft goede ideeën	Heeft flitsende, gekke, onnozele, vreemde ideeën.
Werkt hard	Hangt wat rond en probeert uit/test uit
Beantwoordt de vragen	Discussieert in detail, is kritisch, bewerkt stellingen
Presteert bovengemiddeld in de klas	Kan bovengemiddeld, maar ook gemiddeld of benedengemiddeld presteren
Hoort bij de top van een groep	Vaak een eenling
Luistert met interesse	Laat sterke gevoelens en opinies zien
Leert gemakkelijk	Weet het vaak al
Heeft 6 á 8 herhalingen nodig voor meesterschap	Meesterschap na 1 á 2 oefeningen
Begrijpt ideeën	Ontwikkelt en bewerkt ideeën
Geniet van leeftijdgenoten	Prefereert vaak ouder gezelschap
Begrijpt de bedoeling of betekenis	Onderzoekt de toepassingen
Maakt zijn werk af	Start projecten
Kopieert nauwkeurig	Creëert nieuwe projecten
Houdt van school	Geniet van leren/ontdekken
Technicus	Uitvinder
Is tevreden over eigen leren/kunnen	Is hoogst zelfkritisch

(Bron: Hoving-Huizing, 2008)

Bijlage 7 - Zwakke kanten – sterke kanten

Mogelijk zwakke kanten	Mogelijk sterke kanten
<p>1. kennishonger</p> <ul style="list-style-type: none"> - stellen veel en onverwachte vragen, lijken problemen te zoeken waar er geen zijn - blijven doorvragen, drammen door - haken af bij herhaling en uit het hoofd leren - weinig motivatie voor het klassikale aanbod 	<p>1. kennishonger</p> <ul style="list-style-type: none"> - weet- en leergierig, diep op dingen doorgaan - kennis van eigen interessegebieden is groot - scherp waarnemen en observeren - sterk ontwikkeld creatief/divergent denken
<p>2. Leervaardigheden en werkhouding</p> <ul style="list-style-type: none"> - presteren onder hun niveau, wisselende resultaten - onvoldoende aandacht bij lezen van of luisteren naar instructies - weigeren te leren wat ze niet zinvol vinden - gebruiken aangeleerde methodes niet - snel tevreden, geven snel op - kloof tussen 'begrijpen' en 'beheersen' - afwezig, overweldigd door indrukken - zwakke concentratie en fouten bij eenvoudige opdrachten of herhaling - hekel aan routinetaken - dromerig, prutsen als gevolg van verveling 	<p>2. Leervaardigheden en werkhouding</p> <ul style="list-style-type: none"> - goed geheugen, prestatiegericht - sterk redeneervermogen, leggen snel verbanden, bedenken creatieve oplossingen - bij voldoende uitdaging grote vooruitgang in leren, snel verwerken van veel leerstof - snel en zelfstandig werken - focussen zich sterk bij interesse - bij de les blijven, ook al lijken ze niet betrokken of vertonen ze storend gedrag - zich concentreren op meerdere zaken tegelijk
<p>3. Sociaal</p> <ul style="list-style-type: none"> - snel buitengesloten, zich niet begrepen voelen - moeilijk contact met leeftijdgenoten - neiging tot domineren, betuttelen 	<p>3. Sociaal</p> <ul style="list-style-type: none"> - sterke en hechte vriendschappen - scherp inzicht in relaties en interacties - leiderschapskwaliteiten - heel goed lichaamstaal lezen - sterke onderhandelingsvaardigheden - laten zich niet door de groep dwingen
<p>4. Emotioneel</p> <ul style="list-style-type: none"> - clowneske gedrag, agressief gedrag - moeilijk te straffen - zwart-witdenken, te ver doordenken - faalangst, neerslachtig 	<p>4. Emotioneel</p> <ul style="list-style-type: none"> - sterke wil, standvastig, sterke emoties - sterk rechtvaardigheidsgevoel - goed inlevingsvermogen
<p>5. Algemeen</p> <ul style="list-style-type: none"> - opgaan in eigen leefwereld, overgevoelig - vaak ongelijke ontwikkeling van verschillende vaardigheden - thuis ander gedrag dan op school 	<p>5. Algemeen</p> <ul style="list-style-type: none"> - verbaal sterk, taalvaardig, of juist ruimtelijk-visueel - eigen gevoel voor humor - perfectionisme - overvloed aan ideeën - onvermoeibaar

(Janson 1996)

Bijlage 8 - Tips wel doen – niet doen

Wel doen	Niet doen
<p>1. Accepteren</p> <ul style="list-style-type: none"> - laat voelen dat je in de leerling gelooft - neem de zorgen en de inbreng van ouders ernstig - aanvaard dat niet alle (hoog)begaafden op dezelfde manier functioneren (verstandelijk, sociaal, emotioneel, et cetera) - luister actief, zelfs als een leerling lijkt door te drammen 	<p>1. Begeleiding</p> <ul style="list-style-type: none"> - uitspraken als ‘als je dan toch zo slim bent...’ - uitspraken over ‘de (hoog)begaafden’ - redeneringen afdoen als niet terzake - levensvragen uit de weg gaan - verwachten dat een leerling bewijst dat hij een voorsprong heeft - de spontane afwikkeling van de leerling afremmen
<p>2. Stimuleren en begeleiden</p> <ul style="list-style-type: none"> - motiveer en leg nadruk op talenten - zorg dat de leerling meermaals per dag iets kan leren - maak duidelijke afspraken over wederzijdse inzet en timing - biedt uitdagende opdrachten en inhouden aan - leg de lat hoog en maak bij de evaluatie onderscheid tussen inspanning en resultaat - leer ‘doorzetten’. Moeilijke opdrachten en ‘veel leerstof’ moeten af en toe! - begeleid teleurstelling bij falen. Deze leerling heeft faalervaringen nodig! - voorzie dat leerlingen af en toe met elkaar kunnen werken (ontwikkelingsgelijken in Manifesto) - waardeer de leerling en daag positief uit 	<p>2. Aanpak en begeleiding</p> <ul style="list-style-type: none"> - meer van hetzelfde: de leerling herhaling na herhaling laten ondergaan - de leerling niet aan bod laten komen omdat je weet dat hij het toch al kent - vrijblijvendheid van aanvullend werk - denken dat versnellen op zich afdoende is - ervan uitgaan dat de beschikbaarheid van uitdagend materiaal alleen voldoende is voor een (hoog)begaafde leerling - de leerling als zuiver hulpje inschakelen (kan wel als coach van een medeleerling) - onrealistische verwachtingen stellen - verwachten dat de leerling op alle vlakken even sterk is - elk eigen initiatief de kop indrukken - aanvaarden dat de leerling zich aanpast aan de gemiddelde klasnorm
<p>3. Compenseren/dispenseren</p> <ul style="list-style-type: none"> - vermijd onnodige instructie - compact en verrijk - verbreed het onderwijsprogramma - versnel indien nodig - beoordeel aanvullende taken en geef feedback 	<p>3. Gedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> - ‘Waarom? Daarom!’ Wel: uitleg geven bij geboden en verboden - de leerling als een lastpak benaderen, hem als storend labelen (kan pesten in de hand werken) - de leerling mannen ‘gewoon’ te doen
<p>4. Leren leren</p> <ul style="list-style-type: none"> - maak de leerling bewust van de eigen leer methode en leerstijl - leer stilstaan bij belangrijke kernwoorden - leer de leerling hulp vragen - check of de opdracht gelezen/gehoord en begrepen is 	

Bijlage 9 Sociaal–emotionele ontwikkeling

Hoogbegaafde kinderen hebben net zoveel of net zo weinig problemen op sociaal- emotioneel gebied als alle andere kinderen. Het lijkt er zelfs op dat in veel gevallen de hoogbegaafde kinderen ook op het gebied van sociaal- emotionele ontwikkeling een voorsprong hebben op leeftijdgenoten.

Definities

Sociale ontwikkeling is de manier waarop een kind leert om te gaan met anderen en leert omgaan met de manier waarop die anderen met hem omgaan (Alkema & Tjerkstra, 1995). Bij emotionele ontwikkeling staat de ontwikkeling van het zelfbeeld centraal. Wie ben ik, wat ben ik, waar liggen mijn grenzen? Bij deze ontwikkeling speelt het niveau van de cognitieve ontwikkeling een belangrijke rol.

Signaalpunten

We zijn alert op de volgende knelpunten:

- een kind dat voorloopt op intellectueel gebied, maar sociaal–emotioneel op leeftijdsniveau wordt vaak ten onrechte beschouwd als een kind dat op dit gebied achterloopt.
- Een kind dat voorloopt op intellectueel gebied, maar sociaal-emotioneel functioneert op datzelfde niveau wordt vaak beschouwd als een “veel te wijs kind.”
- Hoogbegaafde kinderen die op sociaal–emotioneel gebied functioneren op een lager niveau dan hun kalenderleeftijd verkeren in een gevarenzone.

Er zijn verschillende zaken waardoor het “anders-zijn” van het kind opvalt:

1. ze hebben vriendschapsverwachtingen die passen bij kinderen die enkele jaren ouder zijn.
2. trouw, loyaliteit en moreel ethisch besef zijn vaak eigenschappen die ze op veel jongere leeftijd ontwikkelen dan andere kinderen.
3. ze hebben een woordenschat en een manier van praten die door andere kinderen niet altijd begrepen wordt.
4. ze stellen hoge eisen aan zichzelf en vinden het vanzelfsprekend deze eisen ook aan hun vrienden te stellen.
5. ze hebben duidelijk andere interesses.
6. ze maken grotere denksprongen waardoor het samenwerken en spelen met andere kinderen bemoeilijkt wordt.

Bijlage 10 Onderpresteren

Onderpresteren is het langdurig minder presteren dan wat op basis van de aanwezige mogelijkheden van een leerling verwacht mag worden.

Er zijn twee uitingsvormen van onderpresteren te onderscheiden:

1. Leerlingen die gemiddeld scoren op de toetsen en gemiddeld presteren in de groep.
Dit zijn kinderen die voortdurend onder hun eigen niveau presteren, maar niet opvallen in de groep doordat ze een gemiddeld beeld laten zien. Ze lijken prima te functioneren, maar presteren wel degelijk onder eigen niveau, tegelijkertijd hebben ze zich onzichtbaar gemaakt voor de leerkracht.
2. Leerlingen die niet alleen onder eigen niveau presteren, maar ook (ver) beneden het niveau van de groep presteren. Doordat ze onder het niveau van de groep presteren zijn ze vaak duidelijk zichtbaar voor de leerkracht, bovendien gaan er vaak gedragsproblemen gepaard met deze vorm van onderpresteren. Bij deze vorm van onderpresteren denkt de leerkracht niet direct aan hoogbegaafdheid bij de leerling, maar krijgen de (extreem) lage prestaties en het opvallende gedrag meer aandacht.

Onderpresteren is een sluipend interactief proces dat al vroeg in de schoolloopbaan ontstaat en waarbij zowel de leerkracht als de leerling een rol spelen. In de praktijk manifesteert dit proces zich in een neerwaartse spiraal. een inadequaats leerstofaanbod, selectieve luisterstrategie, negatieve houding ten opzichte van school en verborgen belangen. Belangrijk is dat de reden van het onderpresteren in een vroeg stadium door de leerkracht herkend wordt zodat er vroeg een passende begeleiding gekozen kan worden.

Oorzaken en signalen van onderpresteren:

Er is een aantal redenen te noemen die ten grondslag ligt aan het ontstaan van onderpresteren:

- een inadequaats leerstofaanbod
Het leerstofaanbod sluit onvoldoende aan bij de leerbehoeftes van de leerling.
- selectieve luisterstrategie
Door inadequate manier van instructie (voor de begaafde leerling wordt over het algemeen de instructie als erg lang ervaren).
- negatieve houding ten opzichte van school
- verborgen belangen
Het niet willen opvallen of anders willen zijn dan andere kinderen.

Daarnaast zijn er andere signalen die een rol kunnen spelen bij onderpresteren, waarbij de signalen te verdelen zijn in positieve en negatieve signalen:

- Ongewone interesses
Het verzamelen van in onze ogen ongewone en nutteloze informatie op diverse kennisgebieden, waarbij de zoektocht en de beschrijving ervan getuigt van enorm inzicht en analytisch vermogen.
- Voorkennis
Vaak bezit de begaafde voorkennis over het onderwerp dat in de groep behandeld wordt.
- Neerwaartse lijn in prestaties
Een didactische voorsprong kan in (zeer) korte tijd veranderen in een (ogenschijnlijk) didactische achterstand, hoewel ze plotseling weer beter gaan presteren bij moeilijkere werk.
- Onnodige fouten

Er is veelal geen vast foutenpatroon in de gemaakte fouten te herkennen. Vaak zijn de mondelinge prestaties beter dan de schriftelijke.

- Ontdekkingsdrang en creativiteit
Erg ondernemend en origineel soms tot wanhoop van de omgeving. In geval van onderpresteren is dit vaak met name zichtbaar thuis.
- Eigen keuzes
Op het moment dat de leerling zelf mag kiezen blijkt de onder presterende leerling wèl gemotiveerd. Schoolse informatie lijkt hem weinig te interesseren.
- Gevoeligheid
Het gevoel van miskennen, onbegrepen of verkeerd ingeschat voelen en snel gekwetst voelen.
- Slechte prestaties
De slechte prestaties worden vaak zichtbaar in een neerwaartse lijn en kan uiteindelijk leiden tot volledig blokkeren.
- Niet maken van huiswerk
Ook thuis doen onderpresterende leerlingen weinig tot niets aan hun werk. Maar het kan ook te maken hebben met het feit dat ze het zo onbelangrijk vinden dat ze huiswerk niet noteren in hun agenda.
- Hekelt automatiseren
Het nut van herhalen (tafels en topografie) ziet de hoogbegaafde leerling niet.
- Faalangst/ perfectionisme
Vaak wordt de lat voor prestaties erg hoog gelegd. Door het steeds hoger leggen van de lat kan faalangst ontstaan en vermijdt de onder presterende leerling nieuwe leeractiviteiten uit angst te falen.
- Verzet autoriteit
De onderpresteerder verzet zich tegen hulp en lijkt niet te kunnen accepteren dat een ander hem op weg wil helpen.
- Slechte concentratie
Snel afgeleid en handelen vaak impulsief tenzij de leeractiviteit zelf gekozen is.
- Afwijzen verantwoordelijkheid
Onderpresterende leerlingen kijken niet kritisch naar het eigen gedrag en leggen problemen of de oorzaak ervan vaak bij een ander.

Onderpresteerders zijn vaak moeilijk te traceren en als de leerkracht ze gevonden heeft vraagt de begeleiding enige investering van de leerkracht. Belangrijk is de motivatie van binnenuit aan te spreken, dat kan op vier manieren;

- accepteren van de begaafdheid
- het geven van goede feedback
- het geven van ruimte
- stoppen met negatieve aandacht

Projectverantwoording Manifesto

Totale kosten	2019/2020		
0,6 fte groepsleraar 0,6 x € 55.000	€		33.000,00
3 x € 1000 voor extra inzet Manifesto- leerkrachten	€		3.000,00
aanschaffen lesmateriaal	€		1.500,00
kopieerkosten- 3 x € 250	€		750,00
exploitatiekosten - huisvesting - 3 x € 750	€		2.250,00
verbruiksmateriaal	€		1.000,00
Scholing hbg-leerkrachten	€		3.000,00
aanschaf 10 chromebooks	€		4.000,00
sotfware en licenties	€		1.500,00
totaal	€		50.000,00

Totale kosten	2020/2021		
0,6 fte groepsleraar 0,6 x € 55.000	€	€	33.000,00
3 x € 1000 voor extra inzet Manifesto- leerkrachten	€	€	3.000,00
aanschaffen lesmateriaal	€	€	1.500,00
kopieerkosten- 3 x € 250	€	€	750,00
exploitatiekosten - huisvesting - 3 x € 750	€	€	2.250,00
verbruiksmateriaal	€	€	1.000,00
Scholing hbg-leerkrachten	€	€	3.000,00
aanschaf 5 chromebooks	€	€	2.000,00
sotfware en licenties	€	€	1.500,00
totaal	€	€	48.000,00

Totale kosten	2021/2022		
0,6 fte groepsleraar 0,6 x € 55.000	€	€	33.000,00
3 x € 1000 voor extra inzet Manifesto- leerkrachten	€	€	3.000,00
aanschaffen lesmateriaal	€	€	1.500,00
kopieerkosten- 3 x € 250	€	€	750,00
exploitatiekosten - huisvesting - 3 x € 750	€	€	2.250,00
verbruiksmateriaal	€	€	1.000,00
Scholing hbg-leerkrachten	€	€	3.000,00
aanschaf 10 chromebooks	€	€	4.000,00
sotfware en licenties	€	€	1.500,00
totaal	€	€	50.000,00

Totale kosten	2022/2023		
0,6 fte groepsleraar 0,6 x € 55.000	€	€	33.000,00
3 x € 1000 voor extra inzet Manifesto- leerkrachten	€	€	3.000,00
aanschaffen lesmateriaal	€	€	1.500,00
kopieerkosten- 3 x € 250	€	€	750,00
exploitatiekosten - huisvesting - 3 x € 750	€	€	2.250,00
verbruiksmateriaal	€	€	1.000,00
Scholing hbg-leerkrachten	€	€	3.000,00
aanschaf 5 chromebooks	€	€	2.000,00
sotfware en licenties	€	€	1.500,00

totaal € **€ 48.000,00**

uitgaande van 45 kinderen

€ 48.000 : 45 = € 1067

grensverkeer kost dus € 1000 per leerling/per jaar

De werkgroep is opgenomen als onderdeel van de afdeling Hardenberg/Coevorden van het SWV.

De inzet van de werkgroepleden wordt vanuit de afdeling bekostigd.

De werkgroep Manifesto bestaat uit:

2 directieleden van Fiers

2 directieleden van Chrono

1 IB-er van chrono

1 IB-er van de 4 zelfstandige scholen

VERTEGENWOORDIGING VAN DE LEERKRACHTEN

